

**K ČLANKU A. SOVRĚTA
»PRIPOMBE K R. BRATANIČA NOVIM NAJDBAM IZ PTUJA«**

R. Bratanič

Ker si verjetno prof. Sovrè ni ogledal napisov, ki sem jih jaz objavil, v originalu, opozarjam v sledečem na nekaj njegovih netočnosti v kritiki.

V grškem napisu piše:

1. vrsta: $\cup\Delta\iota$?

2. vrsta: $NTO\ KPI\varsigma TI$

A. Sovrè bere v začetku Λ in domneva na podlagi tega napačnega branja $\kappa/α\iota$. Zadnji dve ohranjeni črki sta TI , nad prvo se vidi jasno vodoravna hasta črke T . Sovrè pa dopolnjuje s $\gg\Pi\ll$.

3. vrsta: $\Theta E\varsigma\Pi E\varsigma I\eta N\Lambda I$

Predzadnja črka je $\gg A\ll$, na zadnji pa ni sledu črke $\gg Y\ll$, temveč je vidna samo vertikalna hasta, t. j. $\gg I\ll$. Sovrè bere $\gg \Lambda Y\ll$ in dopolnjuje $\lambda\acute{o}[\pi\eta\nu]$. Medtem pa kamnosek piše veliki alfa zgoraj šilasto (Δ), lambda pa ima zgoraj vodoravno hasta, a poševni hasti se ne dotikata (Λ).

4. vrsta: $AM\Phi IBA\Delta ONTE\varsigma$

Na koncu se vidi del črke sigma.

5. vrsta: $EY\varsigma EBI\eta\varsigma TATA$

kar sem jaz čital kot $\epsilon\delta\sigma\epsilon\beta\epsilon\alpha\tau\alpha$, t. j. superlativ adverba $\epsilon\delta\sigma\epsilon\beta\epsilon\varsigma$, in domneval kamnosekovo napako. Sovrè pa bere $E\delta\sigma\epsilon\beta\eta\varsigma\ \tau\acute{\alpha}\varphi(\varphi)$. Kako se razločno pisani gama ($\gg\Gamma\ll$) more brati kot $\gg\Phi\ll$, ne razumem. Dobro ohranjene črke $\gg A\ll$ na koncu tudi ni videl. Zato odpade njegova dopolnitev.

6. vrsta: $OY\text{PANION}\Pi O\Delta ONAYT$

Sovrè ni videl zadnje črke T .

7. vrsta: $EY\text{MENE}\Omega NAI$

V besedi $\epsilon\delta\mu\epsilon\nu\epsilon\omega\nu$ je omega popolnoma jasen, pisan je tako kot drugod v tem napisu (v 7. in 8. vrsti) $\gg\omega\ll$. Zadnji dve črki pa sta $\gg AI\ll$, Sovrè pa bere $\gg TH\ll$. Ne vem, kako je mogel brati omega kot $\epsilon\iota$ in $\gg AI\ll$ kot $\tau\eta$. Mislim sem, da je kamnosek pisal črko N samo enkrat namesto dvakrat in poskusil dopolnitev $\nu\alpha\iota\epsilon\tau\acute{o}\nu$.

8. vrsta: $B\eta\varsigma N\epsilon I\Lambda\Omega I\Delta O\varsigma AN$

To vrsto čitava enako.

9. vrsta: $\cdot H\varsigma\ \ \ \ T\Omega N\Lambda E$

V začetku te vrste se vidi sicer odlomljen del črke, toda ne more se natančno reči, katera črka je tu odbita. Zadnjo besedo pa bere A. Sovrè iz meni neznanih

vzrokov *ἰωνάδε*. Na napisnem polju ni sledu črke jota, pa tudi ne črke alfa. Popravlil je besedo *ἰωνάδε* v *ἰωνάδε*, ker to verjetno ustreza njegovi kombinaciji.

Misel, da je to starokrščanski napis, so mi navdale besede kot n. pr. *θεοπεποιθῶν, εὐσεβέστατα, οὐράνιον πόλον*. Te in podobne besede se pojavljajo često v starokrščanskih napisih (cf. Carl Maria Kaufmann, *Handbuch der altchristlichen Epigraphik*, str. 145, 175, 179, 350 itd.).

Slika 1

Nisem trdil, da je moje tolmačenje teksta končno veljavno, potrutil sem se le napis razložiti in dopolniti v duhu samega besedila. Pri tem poskusu sem se zavedal, da to ni lahko delo, in to tudi napisal na str. 284 AV IV/2 1953. Da se pa pojavljajo kamnoseške, pravopisne in slovniške napake v starokrščanskih napisih, predvsem v krajih, kjer je prevladovala latinščina, pa tudi na vzhodu, je splošno znano (cf. Kaufmann, l. c., str. 61, 69, 71, 75, 91, 92, 105, 149, 151, 152, 158, 163, 164, 166 itd.).

Iz zgornjih navedb sledi, da nisem samo jaz »samovoljno popravljal« teksta. Po mojem prepričanju gre za starokrščanski napis. Sovretovo tolmačenje napisa pa najbrž ne bo popolnoma točno, ker se tudi ni povsod držal izvirnega besedila. Vse arheologe, ki se za to vprašanje zanimajo, prosim, da si ogledajo napis in izrečejo svoje mnenje.

K Sovretovi kritiki mojega tolmačenja rimskega napisa: *Victoriae aug(ustae) sac(rum) C (aius) Cassius Silvester vet (eranus) leg (ionis) IIII F[l(aviae) fel] icis...* (glej AV IV/2 1953, str. 285 in AV VI/1 1955, str. 31) opozarjam na sliko napisa (sl. 1). Jasno je videti, da je na napisu beseda *SILVESTER*. Ligature in besede Stip(endiarius) nikjer ni.

Zgornjih pripomb nisem napisal zaradi osebne znanstvene obrambe, temveč le z namenom, da pomagam k odkritju znanstvene resnice.

ZUSAMMENFASSUNG

Zum Artikel von A. Sovrè »Bemerkungen zu R. Bratanič: Neue Funde aus Ptuj«

Professor Anton Sovrè hat im Arheološki vestnik VI/1, 1953, Seite 26—32 meinen Bericht über neue Funde aus Ptuj (Arheološki vestnik IV/2 1953, Seite 282 bis 289) einer scharfen Kritik unterzogen. Zu dieser möchte ich mich nur auf einige Tatsachen beschränken.

Die griechische, nach meiner Meinung altchristliche Inschrift, lautet:

1. Zeile: $\cup \Delta \Lambda$?

2. Zeile: *NTO KPICTI*

Sovrè liest im Anfang Δ und ergänzt $\kappa/\alpha/\iota$: am Ende lese ich *TI*, Sovrè *II*.

3. Zeile: *ΘΕΣΠΕΣΙΗΝΑΙ*

Die zwei letzten Buchstaben sind *AI*. Sovrè liest ΔY und ergänzt $\lambda\delta/\pi\eta\nu$. Der Steinmetz unterscheidet Alpha vom Lambda genau, Alpha ist oben spitz, Lambda hat oben einen kleinen Querstrich.

4. Zeile: *AMΦΙΒΑΛΟΝΤΕΣ*

Am Ende ist ein Teil des Buchstaben Sigma erhalten.

5. Zeile: *EYΣΕΒΙΗΣΤΑΓΑ*

Ich habe das als *εὐσεβείσταια* gedeutet und einen Schreibfehler angenommen. Sovrè liest Γ als Φ und ergänzt $\tau\alpha\varphi/\varphi$, obwohl das *A* am Ende der Zeile deutlich sichtbar ist.

6. Zeile: *OYPANIONΠΟΛΟΝΑΥΤ*

Sovrè hat das *T* am Ende der Zeile nicht gesehen, ergänzt aber richtig.

7. Zeile: *EYMENEΩΝΑΙ*

Sovrè liest statt Omega, das hier wie in Zeile 8 und 9 geschrieben ist, $\epsilon\iota$ und deutet *εὐμένειαν*. Statt der deutlich sichtbaren Buchstaben *A* und *I* am Ende liest Sovrè *TH* und ergänzt $\tau\eta/\nu$.

8. Zeile: *BHΣNEIΔΩΙΔΟΣΑΝ*

Diese Zeile lesen wir gleich.

9. Zeile: *.HΣ TΩΝΔΕ*

Am Anfang ist eine Spur eines abgebrochenen Buchstaben sichtbar, doch ist es unmöglich festzustellen, um welchen Buchstaben es sich handelt. Sovrè ergänzt *I*. Das letzte Wort liest Sovrè *ιωνάδε*, obgleich von *I* und *A* jede Spur fehlt. Daher entfällt auch die Deutung.

Auf den Gedanken, dass es sich um eine altchristliche Inschrift handelt, haben mich der Stil, besonders aber Worte wie *θεοπεσιγην, εδσεβεστατα, οδρανιον πολων* gebracht. Dass in altchristlichen Inschriften verschiedene Schreibfehler häufig sind, ist allgemein bekannt (cf. Kaufmann, Handbuch der altchristlichen Epigraphik, passim).

Nach dem oben Gesagten wird es wohl klar sein, dass auch die von Professor Sovrè vorgeschlagene Deutung wohl kaum endgültig sein wird.

Im Gegensatz zu meiner Erklärung der Inschrift: *Victoriae aug(ustae) sac(rum) C(aius) Cassius Silvester vet(eranus) usw.* Arheološki vestnik IV/2 1953, S. 285, bzw. Arheološki vestnik VI/1 1955, S. 31) findet Prof. Sovrè eine Ligatur und deutet die Namen als *Silvanus*; weiter findet er statt der Buchstaben *SER* der Inschrift die Buchstaben *SP*. Die Abbildung zeigt klar und einwandfrei, dass von einer Ligatur usw. jede Spur fehlt und dass *SILVESTER* zu lesen ist.

Es ist anzunehmen, dass Prof. Sovrè seine Kritik geschrieben hat, ohne sich die beiden Inschriften anzusehen.